

Auteur: Bauke Fiere | Illustratie: Ez Silva

Respect op de regenboogtrap: hoe gaan middelbare scholen om met seksuele diversiteit?

Paars, blauw, groen, geel, oranje, rood: iedere traprede heeft een kleur van de regenboog. Op de bovenste trede volgt een mooie tekst, als symbool van diversiteit. Volgend schooljaar krijgt een middelbare school in Hilleegersberg-Schiebroek zo'n trap. De school wil daarmee laten zien dat alle leerlingen welkom zijn, welke seksuele gerichtheid ze ook hebben. Toch is er geen directe aanleiding om de trap te bouwen: incidenten zijn er niet geweest en het onderwerp seksualiteit wordt volgens docenten openlijk besproken. Als er ogenschijnlijk niks aan de hand is, waarom is de regenboogtrap dan toch belangrijk? IDEM-onderzoeker Bauke Fiere ging in gesprek met docenten en managers op middelbare scholen in Hilleegersberg-Schiebroek, het stadsgebied met relatief gezien de grootste groep kinderen tussen 12 en 17 jaar.¹

Om acceptatie en veiligheid van lesbiennes, homo's, biseksuelen en transgender personen (lhbt) in het onderwijs te vergroten, zijn scholen sinds eind 2012 verplicht om aandacht te besteden aan seksuele diversiteit. De manier waarop scholen dit invullen - van trainingen tot regenboogtrappen - staat vrij. Toch heeft deze verplichting nog niet geleid tot een veilige schoolomgeving voor (alle) lhbt-leerlingen, zo blijkt uit onderzoek van Columbia University in samenwerking met COC Nederland uit 2018.ⁱ Bijna de helft van de lhbt-leerlingen die aan dit laatste onderzoek meededen, werd in het jaar ervoor op school uitgescholden wegens hun seksuele oriëntatie en ruim een kwart om hun genderexpressie. Een kleinere groep kreeg te maken met licht of zwaar geweld. Het is dan ook niet verwonderlijk dat lhbt-leerlingen zich vaker eenzaam voelen en vaker afwezig zijn dan de gemiddelde leerling in Nederland.

“Je hoeft niet te praten over iets wat niet speelt”

Het grootste deel van de leerlingen op de middelbare scholen in Hillegersberg-Schiebroek heeft geen moeite met seksuele diversiteit, zo menen de geïnterviewde onderwijsprofessionals. Verschillende leerlingen zijn openlijk lhbt en er zijn weinig incidenten bekend. Echter, tussen de professionals (en de scholen waar zij werken) bestaan verschillen in aanpak en insteek van dit onderwerp in de les. Onderwijsmanager Peter vertelt dat het thema bij hem op school alleen voorbij komt in het lesprogramma bij biologie. Pas als er signalen vanuit het zorgteam komen dat het nodig is, wordt het onderwerp in de mentorles aangekaart. Volgens hem zijn deze signalen echter uitzonderlijk. Op deze school is er dan ook geen speciaal programma over seksuele diversiteit. Peter vindt het niet nodig om hier extra aandacht aan te besteden, omdat er volgens hem niet gediscrimineerd wordt op school. “Het onderwerp speelt hier niet. Je hoeft niet te praten over iets wat niet speelt.”

Deze reactie is bepaald niet uniek. Freek Bucx, onderzoeker bij het Sociaal en Cultureel Planbureau, krijgt geregeld te horen dat seksuele diversiteit geen issue is.ⁱⁱ “Er zijn scholen die ontkennen dat er een probleem is, omdat zich nooit incidenten voordoen. Maar er zijn natuurlijk wel lhbt-leerlingen en dat zij nooit problemen hebben, is moeilijk voorstelbaar.”

Voor een onderwijsprofessional is het lastig om te weten of er leerlingen zijn met een negatieve houding en intolerantie jegens lhbt-jongeren. Het gegeven dat leerlingen openlijk uit de kast zijn gekomen, betekent niet automatisch dat alle lhbt-leerlingen de schoolomgeving als veilig genoeg ervaren om hun seksuele oriëntatie of genderexpressie te delen. Bovendien is het voor docenten niet altijd zichtbaar wanneer leerlingen gepest worden.

Ook wanneer iedereen op school het ermee eens is dat seksuele diversiteit geaccepteerd moet zijn, betekent dit niet dat je er niet over hoeft te praten. Een leerling die participeerde in het onderzoek ‘Niet langer een keuze’ⁱⁱⁱ van de Onderwijsalliantie voor Seksuele Diversiteit, legt uit waarom het toch belangrijk is om seksuele diversiteit te bespreken. “Waar ik op school zat, was iedereen het er wel mee eens dat het geaccepteerd moest zijn. Daarom hoefde er verder niet over gepraat te worden. Dat is geen goede houding, omdat het voor veel mensen, lhbt+ of niet, tóch een moeilijk issue is.”

In tegenstelling tot Peter zijn de andere onderwijsprofessionals van mening dat extra aandacht voor seksuele diversiteit nodig is, ongeacht of er op hun school incidenten zijn. Die incidenten zijn er in de samenleving namelijk nog wel. Ook op scholen. Zo werd de viering van Coming Out Day op een school in Almere dit jaar verstoord door posters van de muren te trekken en er werden zelfs homofobe dreigementen geuit op sociale media. Docent Monique, die al ruim dertig jaar in het onderwijs in Hillegersberg werkt, vindt het belangrijk om expliciet aandacht te besteden aan seksuele diversiteit. “Zolang het nog niet heel gewoon is, moet je je er bewust van blijven dat je er moeite voor moet blijven doen. Je moet niet denken dat we het wel gewoon kunnen laten, dat het dan vanzelf wel goed blijft gaan.”

Moderne homofobie

Volgens Laurens Buijs, sociaal wetenschapper aan de UvA, is homofobie in Nederland veel subtieler aanwezig en beter verstoepd dan jaren geleden. Het grootste deel van de Nederlandse samenleving, waaronder ook jongeren, kan naar zijn mening heel goed beredeneren waarom lhbt'ers geaccepteerd moeten worden. In de praktijk ervaart een deel van hen toch vaak enig ongemak wanneer ze met

homoseksualiteit en genderdiversiteit in aanraking komen. Ze vinden het bijvoorbeeld vies, eng of afkeurenswaardig. Buijs noemt dit moderne homofobie.^{iv} Omdat vormen van moderne homofobie goed verstoep zijn en half onbewust plaatsvinden, zijn ze ook lastig aan te pakken. De wetenschapper vindt de middelbare school de uitgelezen plek om iets te doen tegen moderne homofobie, omdat de middelbare school een essentiële rol speelt in de ontwikkeling van de seksuele en genderidentiteit van jongeren.

Een aantal professionals erkent het belang van een brede benadering van het thema, bijvoorbeeld door het aan bod te laten komen in lessen over liefde, diversiteit en pesten. Wanneer seksuele diversiteit alleen als apart thema wordt behandeld, of slechts in de biologieles bij seksuele voorlichting ter sprake komt, bestaat er volgens hen een kans dat dit eerder stigmatiserend werkt. Monique vindt het belangrijk om te laten zien dat (seksuele) diversiteit normaal is. "Het wordt bij ons op school eigenlijk gebracht als een vanzelfsprekendheid dat mensen gewoon heel verschillend zijn, ook op seksueel gebied." Wanneer zij het thema liefde op school behandelen, steken ze dit breed en inclusief in. Onderling is afgestemd dat zowel man-vrouwliefde als mannenliefde als vrouwenliefde dan aan de orde komen. Daarnaast zijn er momenten waarop er specifieke aandacht is voor seksuele diversiteit. In de tweede klas komen trainers van het COC die zelf lhbt zijn langs om voorlichting te geven en sinds een aantal jaar wordt Paarse Vrijdag gevierd: door het dragen van de kleur paars tonen leerlingen en docenten op deze vrijdag hun solidariteit met lhbt'ers.

Gender & Sexuality Alliance

Toch kan het volgens docent Martijn, een collega van Monique, nog beter. Hij gaat in het nieuwe schooljaar proberen een Gender & Sexuality Alliance (GSA) op te zetten. Een GSA is een groep leerlingen - en soms ook docenten - die zich inzet voor de acceptatie van seksuele en genderdiversiteit. Ook komt er op de school waar zij werken een regenboogtrap om zichtbaar te maken dat de school toegankelijk is voor iedereen. "Iedereen is welkom bij ons op school en diversiteit zien we als iets heel moois. Ik vind het een zeer belangrijk signaal naar onze leerlingen: hier mag en kun je jezelf zijn. Iedereen loopt elke

dag over die trap, dus staat letterlijk in verbinding met dit gedachtegoed."

Ronald werkt net als Monique al jaren in het onderwijs en is momenteel onderwijsmanager. Hij sluit zich aan bij het belang van het bespreken van seksuele diversiteit als iets normaal. "Wat we het liefste doen is benadrukken dat het normaal is in het leven en de wereld, in plaats van er een project van te maken. Je hebt al deze verscheidenheden, net als etniciteiten, religies en dus ook seksuele voorkeuren en dat bespreken we gewoon met leerlingen, zonder dat het gehighlight wordt." Hij is geen voorstander van het uitnodigen van lhbt'ers die hun verhaal in de klas komen vertellen, omdat dit naar zijn mening eerder stigmatiseert dan wanneer je het normaal bespreekt.

Martijn, daarentegen, is erg te spreken over de voorlichting die zij samen met het COC aan de leerlingen in de tweede klas geven. Ook Buijs pleit ervoor om jongeren in aanraking te laten komen met ervaringsverhalen van minderheden op het gebied van gender en seksualiteit. Het is dan belangrijk dat de ervaringsdeskundigen jongeren zijn met wie zij zich kunnen identificeren en in wie zij zich herkennen. "Want iedereen weet uiteindelijk wat het is om anders te zijn, ergens niet bij te horen, met een geheim rond te lopen, of jezelf niet te kunnen zijn. Op die manier leren ze niet alleen dat lhbt'ers maar gewoon mensen zijn, maar voelen ze het ook."

Homoschelden

In Nederland wordt 'homo' vaak als scheldwoord gebruikt en er worden veel grappen over lhbt'ers gemaakt. Dit soort opmerkingen hebben meestal betrekking op alles wat als niet-mannelijk of normoverschrijdend wordt gezien en zijn niet altijd specifiek gericht op lhbt'ers. Veel lhbt'ers ervaren deze woorden toch als kwetsend. En de impact ervan is aanzienlijk, ongeacht wat met het 'grapje' bedoeld wordt. Programmamaker Nicolaas Veul maakt dit zichtbaar in zijn documentaire *Pisnacht: the Movie*. Zelf heeft Veul jarenlang in de kast gezeten omdat hij opgroeide met het beeld dat een homo inferieur is. Elke keer wanneer er met 'homo' werd gescholden, al dan niet tegen hem gericht, deed dit iets met zijn zelfbeeld en werd het voor hem moeilijker om naar vrienden en familie open te zijn over homoseksualiteit.

Inmiddels doen homograffen en -scheldwoorden hem een stuk minder. Maar wanneer je jong bent is dat een stuk lastiger, geeft hij aan. “Woorden hebben betekenis. Betekenis heeft impact.”^v

Je kunt je afvragen of school wel een veilige omgeving voor lhbt-leerlingen is wanneer er geregeld met ‘homo’ wordt gescholden of hier grapjes over worden gemaakt. Volgens de geïnterviewde professionals komt homoschelden ook op hun scholen voor. Dit wordt niet door iedereen als (even) problematisch ervaren. Ronald geeft aan dat “het bij het opgroeien en volwassen worden hoort dat je af en toe geestelijk of fysiek een kras oploopt”. Plagen is volgens hem “een heel goed maatschappelijk middel tot ontlasting en prikken”. Hij berispt leerlingen alleen wanneer ‘homo’ discriminerend bedoeld wordt. Wel zegt hij het lastig te vinden waar precies de grens ligt van wat moet kunnen. Ook omdat het gebruik van homo als ‘krachtterm’ wel stigmatiserend is. En wanneer wordt plagen pesten? Hoe kun je als docent zien wat de impact van het ‘ongericht’ roepen met ‘homo’ is op individuele leerlingen die zelf (al dan niet openlijk) lhbt zijn of lhbt’ers in hun naaste omgeving hebben?

Op de school waar Monique werkt wordt homoschelden in geen geval getolereerd. “Er zijn natuurlijk ook groepen, met name jongens, die gewend zijn om te roepen ‘hé homo!’ Wie het ook roept, we maken er altijd een punt van. Dan zeggen ze natuurlijk: ‘ja, dat bedoelen we helemaal niet.’ Dan kan je toch ook iets anders zeggen? Als je dat toch niet bedoelt? Ook dat grijp je weer aan om het erover te hebben.”

Negatieve reacties

Naast de verstopte of onbedoelde vormen van moderne homofobie, zijn er ook leerlingen die openlijk een negatieve houding aannemen tegenover seksuele diversiteit en genderdiversiteit. Dit kan lhbt-leerlingen het gevoel geven dat ze niet zichzelf kunnen zijn op school en dat ze hier niet veilig zijn. Het onderzoek ‘Anders in de klas’^{vi} van het SCP legt uit waar negatieve houdingen over seksuele diversiteit onder jongeren vandaan kunnen komen. Zo is de puberteit voor veel jongeren een periode van onzekerheid en veel verandering. Samen met een verhoogde gevoeligheid van wat andere jongeren van hen vinden, kan dit verklaren waarom leerlingen in

de puberteit sterker vasthouden aan seksestereotiepe beelden en strikte gendernormen. Jongeren denken in deze levensfase ook vaker zwart-wit.

De houdingen en opvattingen van jongeren over seksuele diversiteit krijgen ze vaak van huis uit mee. Maar ook omgevingen als school, de buurt en de kerk hebben zo’n socialiserende invloed. Uit ander onderzoek van het SCP uit 2014 blijkt dat religieuze jongeren, met name moslims, negatiever reageren op homoseksualiteit dan niet religieuze jongeren.^{vii} Zij hebben meer moeite met twee zoenende mannen (en in mindere mate met twee zoenende vrouwen) en vinden het vaker vervelend om les te krijgen van een homoseksuele of lesbische docent. Hoe reageren professionals op negatieve reacties van leerlingen?

Ronald krijgt weleens van leerlingen te horen dat ze moeite hebben met seksuele diversiteit, omdat het van hun geloof niet mag. “Zo’n kind is niet te overtuigen van iets anders. Maar ik heb nog nooit meegemaakt, of ze nu christelijk zijn of islamitisch, dat ze het dan willen verbieden.” Hij vindt het geen enkel probleem dat niet alle leerlingen seksuele diversiteit omarmen. Een doel voor hem is dat leerlingen elkaar de ruimte geven en seksuele diversiteit tolereren. Tolerantie is volgens hem zelfs de kern van diversiteit. Maar hij is van mening dat je mensen niet kunt opleggen dat ze van alles moeten accepteren. “Bij acceptatie zit je op een puur interne menselijke waarde. Die kun je niet opleggen. Tolerantie is misschien zwakker, omdat het een vorm van gedogen is. Maar dat maakt juist die diverse wereld mogelijk.”

Martijn heeft in zijn les nog nooit negatieve reacties op het onderwerp meegemaakt. Hij geeft aan dat leerlingen opvallend positief reageren wanneer seksuele diversiteit in de les behandeld wordt. Monique vertelt dat er ieder jaar op Paarse Vrijdag wel een aantal negatieve reacties van leerlingen zijn. Die dan dingen roepen als ‘kankerhomo’. Zij heeft het idee dat deze jongeren zelf meestal geen ervaring hebben met homoseksualiteit in de nabije omgeving, maar dat het gewoon vooroordelen zijn, “ingegeven door hoe er thuis over wordt gedacht of in de media over wordt gesproken”. Ze vertelt dat je misschien ook blij moet zijn dat ze zich hardop uiten, “want dat geeft je de kans om erover te praten,

terwijl ze het anders misschien toch denken of ergens anders roepen waar wij het niet horen.” Door het gesprek hierover aan te gaan, hoopt ze leerlingen meer respect voor elkaars achtergrond bij te brengen.

Respectvolle omgang

Uit de gesprekken met professionals ontstaat het beeld dat de meeste van hen seksuele diversiteit op school de nodige aandacht geven en ook het belang hiervan inzien. Zij vinden het belangrijk dat leerlingen zichzelf kunnen zijn op school en proberen voor iedereen een veilige omgeving te creëren. Toch blijft het lastig om te weten wanneer je het (helemaal) goed doet. Een inclusieve benadering, waarin seksuele diversiteit aan de orde komt in thema's als liefde en diversiteit, lijkt een prima manier om te benadrukken dat dit iets normaals is. Maar is er daarin wel voldoende ruimte voor specifieke vraagstukken waar lhbt-leerlingen mee te maken (kunnen) krijgen? Wanneer doe je als

docent genoeg en hoe weet je of school daadwerkelijk een veilige plek is voor alle leerlingen? Deze vragen zijn niet zo makkelijk te beantwoorden.

Wat volgens de meeste professionals in ieder geval belangrijk is voor een respectvolle omgang met seksuele diversiteit, is leerlingen meegeven dat je iedereen zijn stukje ruimte moet geven. Veel praten is daarbij essentieel. Monique: “Vooral met elkaar in gesprek gaan en vooral niet met een negatieve grondhouding beginnen, maar uit nieuwsgierigheid en met interesse. Kijk ook naar de dingen die je wel met elkaar gemeen hebt, niet alleen naar de verschillen. Iedereen is verschillend, hoe dan ook.”

Uit privacyoverwegingen zijn de namen van de onderwijsprofessionals in dit artikel gefingeerd.

ⁱ Pizmony-Levy, O. (2018). The 2018 Dutch National School Climate Survey Report. Research Report. New York: Teachers College, Columbia University.

ⁱⁱ Boer, S. de (2014, 4 september). “Ik vind het juist goed dat hetero's de kar trekken”. Geraadpleegd van <https://www.avs.nl/artikelen>

ⁱⁱⁱ Schouten, M.A., en Kluit, M. (2017). Niet langer een keuze. Hoe scholen met hun leerlingen succesvol werken aan respect voor seksuele diversiteit vanuit de zorgplicht tot sociale veiligheid. Utrecht/Amsterdam: Onderwijsalliantie voor Seksuele Diversiteit.

^{iv} Buijs, L. (2017). “Niet overtuigen, maar raken”. Pleidooi voor een eigentijdse aanpak van LHBT-

voorlichting op middelbare scholen. Riek Stienstralezing 2017. Amsterdam: EduDivers.

^v Veul, N. (2017, 8 november). Pisnicht. Geraadpleegd van <https://www.vpro.nl/lees/columns/nicolaas-veul/pisnicht.html>

^{vi} Bucx, F., en Van der Sman, F. (2014). Anders in de klas. Evaluatie van de pilot Sociale Veiligheid LHBT-jongeren op school. Den Haag: SCP

^{vii} Huijnk, W. (2014). De acceptatie van homoseksualiteit door etnische en religieuze groepen in Nederland. Den Haag: SCP